Förord:
Tillsammans med Erling Bjurström

Johan Fornäs
fornas@acsis.liu.se
Tema Kultur och samhälle (Tema Q), Linköpings universitet

För mer än trettio år sedan mötte jag Erling Bjurström i Göteborgs kunskapssökande nätverk. Han var sociolog och jag musikvetare, men vi hade ett gemensamt intresse för ungdomskultur och populärmusik, som odlades såväl i tvärvetenskapliga seminarier som i Nordiska Sommaruniversitetet NSU:s kretsar. När jag efter ett par år flyttat till Stockholm 1983, disputerat 1985 och tack vare det lyckats konkurrera ut Erling om en ny ungdomskulturforskartjänst så korsades snart våra vägar igenom eftersom han också bytt stad och fått jobb som forskningschef vid Statens ungdomsråd (senare Ungdomsstyrelsen). Han var en alltid lika påläst och kunnig deltagare i några nätverk på detta fält, såväl lokalt vid Stockholms universitet som det nationella forskningsprogrammet Ungdomskultur i Sverige (FUS). Omvänt hände det att jag medverkade i symposier som han och hans medarbetare Benny Henriksson organiserade på sitt håll, med en fot i det akademiska, en bland politiker och en tredje bland de olika ungdomsprofessionerna – från lärare till socialarbetare. Medan jag fogligt ställde in mig i universitetens ramverk var han hela tiden igång med olika nyttoorienterade projekt, samtidigt som hans glupska intresse för samhälls- och kulturteori var oöverträffat.

När jag sedan övergått till ett lektorat (och sedermera professur) i medie- och kommunikationsvetenskap och där varit med om att bygga upp forskarutbildningen vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK) vid Stockholms universitet så dröjde det inte länge förrän vi närmade oss varandra på lite nya sätt. Han fick en doktorandtjänst i ungdomskulturforskning som gav en välförtjänt möjlighet att slutföra det gigantiska avhandlingsarbetet, och jag fick glädjen att handleda honom den sista biten över målsnöret. Förutom misslyckandet att försöka förmå honom att korta texten eller dela upp den i flera böcker i stället för att krossa läsarna med sin 624-sidiga tegelsten av lärdom så var det en ren njutning att få följa en så begåvad kollegas arbete på nära håll.

Vid mitten av 1990-talet började så Passageprojektet ta form. Vi ingick i en grupp forskarvänner som främst vid JMK ville samarbeta om något populärkulturellt. Inspirerad av Walter Benjamins *Passagearbetet* kom Hillevi Ganetz med den geniala idén att vi skulle studera samspelet mellan människor, kultur och medier i ett nutida köpcentrum. Vi började med att i maj 1996 arrangera ett originellt utåtriktat evenemang på Kulturhuset, ”Fint eller fult? Idéstafett om populärkultur”. Det ingick i upptakten till Stockholms kulturhuvudstadsår 1998 och gav spelrum för stor fantasi genom att kombinera forskare och kulturfolk i uppfinningsrika former. Det blev samtidigt upptakten på ett mycket spännande och unikt projekt, Passageprojektet, där ett femtontal forskare under flera år fältarbetade i Solna Centrum och i fem böcker analyserade såväl mediekonsumtion som det offentliga stadsrummets öden ur kulturperspektiv – från *Det kommunikativa handlandet* 2000 till *Consuming Media* 2007.

Under tiden sammanvävdes våra banor på ännu ett sätt, när vi båda blev rekryterade av Svante Beckman till ett nytt program för kulturproduktion och kulturarbete som lanserades inom Arbetslivsinstitutets nya enhet ”Arbete och kultur” i Norrköping. Där hade vi ett par år av tätt samarbete som sedan successivt överfördes till likaså nystartade Tema Q vid Linkö-

pings universitet i Norrköping, där vi båda numera är professorer på tätt angränsande delområden: han med ”kulturens produktion och politik”, jag med ”medierad kultur”.

Vi har alltså haft en rad gemensamma intressen genom dessa mer än trettio år. Ändå uttömmer det långtifrån Erlings verksamhetsfält, och andra får vittna om hans insatser inom sociologin eller som sakkunnig expert och styrelseledamot i ledande organ för filmcensur-, reklam- och konsumentfrågor.

Tiden går uppenbarligen. Åren hastar förbi medan vi samlar erfarenheterna i mer eller mindre prydliga högar: vårdar somliga ömt som troféer från några gyllene perioder och sparar andra i giftskåp som ruskiga påminnelser om att livet kunde vara så mycket värre. För mig finns mina minnen av de mångsidiga samarbetena med Erling entydigt i den förstnämnda högen. Våra yrkesmässiga vägar kan åter komma att skiljas åt, men jag kan inte tänka mig att vår vänskap i såväl intellektuella som humoristiska angelägenhet skulle bestå och stärkas.

Plötsligt insåg jag i januari 2009 att det bara var ett drygt halvår tills Erling skulle bli 60 år gammal. Det är definitivt värt att fira, och vad skulle då passa bättre än att samla några fritänkande texter i en festskrift till hans ära. Såsom han ständigt lika kreativt reflekterar över fascinerande kulturföreteelser, i fotspåren av tänkare som Nietzsche, Wittgenstein, Benjamin, Goffman, Bourdieu och Ricoeur, har vi här samlat bidrag från några av hans närmaste kollegor och vänner som i olika sammanhang fått förmånen att göra Erling sällskap, mänskligt och intellektuellt. Festskriften binds samman av två huvudtrådar: dels olika former av kulturella perspektiv, dels något slags relation till eller släktskap med Erlings sätt att tänka fritt och samtidigt rätt om högt och lågt.

Bidragen är placerade i författarnas alfabetiska ordning, och spänner över en rad områden, där smakstudier, kulturhistoriska analyser och metodfrågor inte sällan sammanflätas på ett intrikat sätt. Några bidrag är vetenskapliga artiklar, andra snarare kulturessäer och åter andra är mer personligt hållna hälsningar till jubilaren. Jag avstår från att försöka summera dem, utan låter istället varje text ge sin egen förklaring.

Som avrundning direkt före min medredaktörs efterord återfinns ett antal fotografier som visar Erling tillsammans med skiftande kretsar av medforskare i olika sammanhang och miljöer; ständigt lika uppmärksam och intresserad.

Förr trycktes akademiska festskrifter och subskriberades med gratulationssidor och allt. Nu blåser nya vindar. Open access och creative commons är ledorden för oss kulturforskare! Visst är nätverk och klickar fortsatt minst lika viktiga, men genom att med hjälp av det formidabla Linköping University Electronic Press offentliggöra alla dessa hyllningstexter fritt nedladdningsbara på webben vill vi göra dem mycket lättare och gratis tillgängliga. Vi har också valt att avstå från tabula gratulatoria, inte bara för att någon insamling av tryckbidrag inte behövs, utan också för att vi vet att kretsen av dem som vill gratulera och lyckönska jubilaren är så vidsträckt och mångfasetterad att det vore dumdristigt att ens försöka ringa in den.

Ett varmt tack till medredaktören Tobias Harding som får sista ordet i en efterskrift, samt till alla skribenter, kollegor, förlagsfolk och gemensamma vänner som på olika sätt bidragit till att möjliggöra denna gemensamma manifestation av den kulturella reflektionens kraft!

Låt oss fortsätta att vandra tillsammans med Erling Bjurström
genom lärdomens, nyfikenhetens, vänskapens och de uppfriskande skrattens kvarter!

Författarna i denna bok

Bodil Axelsson (”Positionerad ekonomisk och ideologisk nytta – ett tankeexperiment när förändringens vindar blåser”) är FD och verksam som forskare vid Tema Q, Linköpings universitet, med forskning om historiebruk i tidskrifter och museikommunikation på webben, samt etnografier av olika former av lärande och skapande processer.

Svante Beckman (”Det femte könet”) är samhällsvetare och ursprungligen ekonomisk historiker. Han är professor i Teknik och social förändring vid Linköpings universitet och sedan 2000 verksam vid Tema Q. Han är föreståndare för den nationella centrumbildningen SweCult – Swedish Cultural Policy Research Observatory.

Magnus Berg (“Nicke”) är etnolog och professor i etnicitet vid ISV, Linköpings universitet, samt även medlem i musikgruppen Desto Lindström.

Johanna Bjurström (“Kungen av Kurriduttön!”) är Erling Bjurströms dotter och driver ett eget företag inom medicinsk hudvård.

Jonas Bjurström (“Hälsning från en son”) är Erling Bjurströms son. Han har varit professionell fotbollsspelare i klubbar som IFK Norrköping, Västra Frölunda, Trelleborgs FF, Esbjerg FB (Danmark) och nu i BK Häcken, samt representerat Sverige i ett tiotal U21-landskamper.

Reidun Bjurström (”Storasyster minns”) är Erling Bjurströms syster, med lång erfarenhet som journalist.

Mats Brusman, Anna Eskilsson och Magdalena Hillström (“En kväll på Klubb Sunkit: När lågt blir högre”) är Tema Q-doktorer vid Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur (ISAK), Linköpings universitet. Brusman är forskarassistent vid Tema Q och verksam vid Centrum för kommunstrategiska studier (CKS). Eskilsson forskar och undervisar i historia med ett särskilt intresse för modern historia. Hillström är forskare vid Tema Q och lärare på grundutbildningsprogrammet Kultur, samhälle och mediegestaltning (KSM).

Åsa Bäckström (“Att platsa som skateboardåkare: Om affektivt lärande i sinnliga rum”) är forskarassistent vid Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap på Stockholms universitet, med forskning kring ungdomskultur, idrott, kropp och lärande.

Jens Cavallin (“Betraktelse över sinne, minne, smak och kunskap”) är universitetslektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Högskolan i Kalmar, med forskning om makt och ägande över kultur- och medieproduktionen. Han disputerade i teoretisk filosofi i Stockholm och är docent i Kultur och samhälle vid Linköpings universitet.

Helene Egeland (“Orienten i minnet – en kort refleksjon”) är kulturforskare och samhällsgeograf som 2007 disputerade vid Tema Q med en avhandling om kulturell mångfald i svenskt kulturliv, med Södra Teatern i Stockholm i fokus.

Johan Fornäs (“Walter Benjamin – de moderna drömbildernas detektiv” samt ”Förord: Tillsammans med Erling Bjurström”) är professor i medierad kultur vid Tema Q, med bakgrund som musikvetare, ungdomskultur- och medieforskare. Han är även föreståndare för Advanced Cultural Studies Institute of Sweden (ACSIS) och huvudredaktör för *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*.

Martin Fredriksson (“Skönheten och odjuret: En kultursociologisk essä om Horace och Stig”) är doktorand vid Tema Q, med en avhandling om svensk upphovsrättshistoria. Han är också administratör vid ACSIS och verkställande redaktör för tidskriften *Culture Unbound*.

Hillevi Ganetz (“Nisse Linnmans melankoli”) är medieforskare och docent vid Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet, med forskning om genus och populärmusik samt hur natur och djur iscensätts i TV:s naturprogram.

Lena Gemzöe (“Bland flanörer, turister och pilgrimer. Några reflektioner kring teori och metod i rörelse”) är socialantropolog och docent i genusvetenskap vid Centrum för genusstudier,

Stockholms Universitet. Hennes forskningsintressen innefattar genus och religion, etnografisk reflexivitet, medie- och kulturteori.

Ingemar Grandin ("Ungdomskultur – och sen? Musikutbildning och utövande i svenska 1900-talsgenerationer") är FD i Tema Kommunikation och docent i Kultur och samhälle. Han forskar och undervisar vid programmet Kultur, samhälle och mediegestaltning (KSM) vid Linköpings universitet, med främst musikantropologisk orientering.

Martin Gustavsson ("Ta vara på tiden. På resa med C. Tarras Sällfors 1920-1960") är verksam som forskare vid Ekonomisk-historiska institutionen vid Stockholms universitet och inom Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC) vid Uppsala universitet. Hans aktuella forskning rör konstnärers sociala positioner och karriärer.

Tobias Harding ("Kan man lära ungdomar demokrati? Statlig ungdomspolitik och frivilliga organisationer" samt "Efterord: I Erling Bjurströms anda") har doktorerat vid Tema Q på en avhandling om hur nationalitet institutionaliseras i svensk kulturpolitik. Han medverkade i den senaste kulturutredningen och arbetar nu med ett Tema Q-projekt om demokrati som bildning i svenska frivilligorganisationer.

Bengt Kristensson Uggla ("Fantomsmärtorna under Märkesåret – om minnespolitiken i Finland och Sverige") är Amos Anderson-professor i filosofi, kultur och företagsledning vid Finlands svenska universitet Åbo Akademi.

Helena Kåks ("Rensarkulturer. Föreställningar om ordning och oordning i fyra självhjälpsböcker") är verksam som forskare vid Dalarnas forskningsråd, huvudsakligen med projekt inom området unga vuxna och regional utveckling. Hon disputerade vid Tema Q 2007 på en avhandling om ungdomars livsberättelser.

Marika V. Lagercrantz ("En oavslutad berättelse. Om varietéstjärnan Anna Hofmann") arbetar med äldre svensk dramatik i ett projekt finansierat av Riksbankens Jubileumsfond och förlagt på Riksteatern. Hon disputerade vid Institutionen för teatervetenskap på Stockholms universitet och har även arbetat på Arbetslivsinstitutets avdelning Arbete och kultur i Norrköping.

Lars Lagergren ("Doktorandtidens tio faser") disputerade 1999 vid Tema Teknik och social förändring på en avhandling om Svensk motorcykelkultur, har verkat vid Arbetslivsinstitutet i Norrköping samt Tema Q, och är sedan 2006 lektor i fritidsvetenskap vid Malmö högskola.

Jenny Lee ("Ways of Knowing Quality: How Notions of Quality are Negotiated in Three Swedish Market Halls") är doktorand vid Tema Q med en avhandling om hur urbana konsumtionskulturer kring mat har utvecklats utifrån exemplet saluhallen.

Ulf Olsson ("När alla talar det individuella språket är man bara en i mängden. Smak och namn i Lars Noréns dramatik") är professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, och undervisar även vid UC Berkeley, USA. Han skriver också litteratur- och musikkritik.

Roger Qvarsell ("Den sjuke som konsument. Föreställningar kring sjuka och sjukdom i för- och senmoderna samhällen") är idéhistoriker och professor vid Tema Q, med forskning om människokunskapens, människobehandlandets, konsumtionens och matens historia.

Peter Rundkvist ("Om konsten att odla morötter i styv lera") är sociolog, aktivist och konsult i Göteborg och Stockholm.

Mats Trondman ("Sociosymboliska homologier. Paul Willis teori om kulturella former") är professor i kultursociologi vid Centrum för kultursociologi, Växjö universitet, med intresse för kulturteori, metodologi samt barn- och ungdomskultur.

Ann Werner ("Samla, sortera, kasta: Musiksamlande i digitalt format") disputerade vid Tema Q 2009 på en avhandling om tonårstjejer, musik och genusskapande. Hon är också lärare i genusvetenskap på Södertörns Högskola.